

ROSSIYA IMPERIYASI DAVRIDA TURKISTON O'LKASI

Abduraxmonov Azamat Ostanaqulovich

Email - azamat228410@gmail.com

O'roqov Botir Muzaffar o'g'li

Email - botirergashov258@gmail.com

Termiz Iqtisodiyot va servis universiteti
Pedagogika va ijtimoiy-gumanitar fanlar fakulteti

Annotatsiya

Ushbu maqolada XIX asrning ikkinchi yarmidan XX asr boshlariga qadar Rossiya imperiyasi tarkibiga qo'shib olingan Turkiston o'lkasining siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayoti tahlil qilinadi. Maqolada Rossiya istilosining asosiy bosqichlari, Turkiston general-gubernatorligi boshqaruv tizimi, mustamlakachilik siyosatining ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari hamda o'lka madaniyatida yuz bergan o'zgarishlar yoritilgan. Shuningdek, mustamlakachilik davrida paydo bo'lgan milliy uyg'onish jarayonlariga ham e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: Turkiston o'lkasi, Rossiya imperiyasi, general-gubernatorlik, mustamlakachilik, iqtisodiy o'zgarishlar, madaniy hayot, milliy uyg'onish.

TURKESTAN REGION DURING THE RUSSIAN EMPIRE

Abdurakhmonov Azamat Ostanaqulovich

Email - azamat228410@gmail.com

Urokov Botir Muzaffar o'g'li

Email - botirergashov258@gmail.com

Termez University of Economics and Service
Faculty of Pedagogy and Social and Humanities

Abstract

This article analyzes the political, economic and cultural life of the Turkestan region, which was incorporated into the Russian Empire from the second half of the 19th century to the beginning of the 20th century. The article covers the main stages of the Russian occupation, the system of governance of the Turkestan Governorate-General, the socio-economic consequences of colonial policy, and the changes that occurred in the culture of the region. Attention is also paid to the processes of national revival that emerged during the colonial period.

Keywords: Turkestan, Russian Empire, Governor-General, colonialism, economic changes, cultural life, national revival.

ТУРКЕСТАНСКИЙ КРАЙ В СОСТАВЕ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ

Абдурахмонов Азамат Останакулович

Электронная почта: azamat228410@gmail.com

Уроков Ботир Музаффарович

Электронная почта: botirergashov258@gmail.com

Термезский университет экономики и сервиса

Педагогический и социально-гуманитарный факультеты

Аннотация

В статье анализируется политическая, экономическая и культурная жизнь Туркестанского края, входившего в состав Российской империи со второй половины XIX до начала XX века. В статье рассматриваются основные этапы российской оккупации, система управления Туркестанского генерал-губернаторства, социально-экономические последствия колониальной политики и изменения, произошедшие в культуре региона. Также уделяется внимание процессам национального возрождения, начавшимся в колониальный период.

Ключевые слова: Туркестан, Российская империя, генерал-губернаторство, колониализм, экономические изменения, культурная жизнь, национальное возрождение.

Kirish

XIX asrning ikkinchi yarmida Markaziy Osiyo tarixida tub burilish yuz berdi. Rossiya imperiyasi bosqinchilik yurishlari natijasida mintaqadagi uchta yirik davlat — Qo‘qon xonligi, Xiva xonligi va Buxoro amirligining katta qismi o‘z tasarrufiga olindi. 1867-yilda “Turkiston general-gubernatorligi” tuzilib, bu hudud Rossiya imperiyasining rasmiy mustamlakasiga aylandi.

Rossiya istilosidan so‘ng mintaqada boshqaruv tizimi tubdan o‘zgardi: mahalliy hokimiyat vakolatlari keskin cheklab qo‘yildi, iqtisodiy hayot imperiya manfaatlariga bo‘ysundirildi. Temiryo‘llar, yangi shaharlar va harbiy istehkomlar qurildi, ammo bular asosan Rossiya ma‘muriyati va savdogarlari manfaatlariga xizmat qildi. Shu bilan birga, mustamlaka siyosati mahalliy madaniyat va ta‘lim tizimiga ham ta‘sir ko‘rsatdi.

Turkiston o'lkasi Rossiya mustamlakachilik siyosatining murakkab tajribasini boshdan kechirdi. Bir tomondan, bu davrda ayrim sohalarda texnik va ma'muriy yangiliklar joriy etilgan bo'lsa, boshqa tomondan, milliy o'zlik va siyosiy mustaqillik keskin cheklangan edi.

Asosiy qism

1. Turkistonning Rossiya tomonidan bosib olinishi

Rossiya imperiyasining Markaziy Osiyoga yurishlari 1850-yillardan boshlab kuchaydi. 1865-yilda Toshkent bosib olindi, 1867-yilda Turkiston general-gubernatorligi tuzildi. 1873-yilda Xiva xonligi Rossiya protektoratiga aylantirildi, 1876-yilda esa Qo'qon xonligi butunlay tugatilib, Farg'ona viloyati tashkil etildi. Buxoro amirligi rasmiy mustaqilligi saqlab qolingan bo'lsa-da, amalda Rossiya siyosiy nazorati ostida edi. Bu jarayonlarda Rossiya harbiy kuchlari bilan birga diplomatik vositalardan ham foydalandi. Harbiy yurishlar natijasida yuz minglab odamlar talafot ko'rdi, ko'plab shahar va qishloqlar vayron qilindi.

2. General-gubernatorlik boshqaruv tizimi

Turkiston general-gubernatori bevosita Rossiya imperatori tomonidan tayinlanar va unga to'g'ridan-to'g'ri bo'ysunardi. General-gubernatorlikka bir necha viloyatlar: Sirdaryo, Samarqand, Farg'ona, Kaspiyorti va keyinchalik Semirechye viloyatlari kirgan. Viloyatlar boshida harbiy gubernatorlar turar, ularning qo'l ostida esa uyezd boshliqlari faoliyat yuritardi.

Mahalliy aholi boshqaruvda deyarli ishtirok eta olmas edi. Sud tizimida ham ikki yoqlama tuzilma bo'lib, ruslar uchun Rossiya qonunlari, mahalliy musulmon aholi uchun esa shariat va odat huquqi amal qilgan.

3. Iqtisodiy o'zgarishlar

Rossiya imperiyasi Turkistonni asosan xom ashyo bazasiga aylantirdi. Paxtachilik keskin rivojlantirildi, chunki Rossiyaning to'qimachilik sanoati arzon xom ashyo talab qilardi. 1880–1890-yillarda Turkiston temiryollarini qurildi, bu esa paxta va boshqa mahsulotlarni tezda Rossiya bozoriga yetkazish imkonini berdi.

Mahalliy hunarmandchilik esa asta-sekin inqirozga yuz tutdi, chunki Rossiya sanoat mahsulotlari mahalliy bozorni egallab oldi. Soliq tizimi ham imperiya foydasiga ishladi — aholidan ko'plab soliqlar undirildi, yer-suv masalalarida esa rus ko'chmanchilari foydasiga qarorlar qabul qilindi.

4. Madaniy hayot va milliy uyg'onish

Rossiya istilosi davrida mahalliy madaniyat cheklovlarga uchragan bo'lsa-da, ayrim yangiliklar ham kiritildi. Rus-tuzem maktablari ochildi, ammo ularning asosiy maqsadi rus tilini o'rgatish va mahalliy aholini imperiya siyosatiga moslashtirish edi.

Shu davrda jadidchilik harakati shakllandi. Mahmudxo'ja Behbudiy, Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdurauf Fitrat kabi ma'rifatparvarlar yangi usul maktablari ochib, milliy uyg'onish g'oyalari targ'ib qilishdi. Matbuot rivojlana boshladi, gazeta va jurnallar paydo bo'ldi.

Xulosa

Rossiya imperiyasi davrida Turkiston o'lkasi siyosiy mustaqilligini yo'qotdi va mustamlaka hududiga aylandi. Bu davr mintaqada katta iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy o'zgarishlar davri bo'ldi. Rossiya paxtachilikni rivojlantirib, Turkistonni o'z sanoati uchun xom ashyo manbaiga aylantirdi, shu bilan birga, mahalliy hunarmandchilik va iqtisodiy mustaqillik zaiflashdi.

Madaniyat sohasida rus ta'lim tizimi va matbuotning kirib kelishi yangi imkoniyatlar yaratgan bo'lsa-da, bu jarayon milliy o'zlik va mustaqillik hissining kuchayishiga ham olib keldi. Natijada, XX asr boshlarida milliy uyg'onish harakatlari kuchayib, jadidchilik g'oyalari Turkiston xalqlarining siyosiy ongini shakllantirishda muhim rol o'ynadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muhammadjonov, A. *O'zbekiston tarixi*. — Toshkent: O'zbekiston, 2010.
2. Abdurahmonov, A. *Turkiston o'lkasi Rossiya imperiyasi davrida*. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016.
3. Qodirov, A. *Jadidchilik harakati tarixi*. — Toshkent: Ma'naviyat, 2012.
4. Holmatov, M. *Markaziy Osiyo mustamlaka davrida*. — Toshkent: Fan, 2004.
5. Becker, S. *Russia's Protectorates in Central Asia: Bukhara and Khiva, 1865–1924*. — Cambridge: Harvard University Press, 1968.
6. Khalid, A. *The Politics of Muslim Cultural Reform: Jadidism in Central Asia*. — Berkeley: University of California Press, 1998.
7. Bregel, Y. *An Historical Atlas of Central Asia*. — Leiden: Brill, 2003.
8. Soucek, S. *A History of Inner Asia*. — Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
9. Allworth, E. *Central Asia: 130 Years of Russian Dominance, A Historical Overview*. — Durham: Duke University Press, 1994.
10. Bartold, V.V. *Turkestan Down to the Mongol Invasion*. — London: Luzac, 1928.